

Le mie radici italiane

Il drammaturgo Miklós Hubay a Nagyvárad

Olasz gyökereim

Hubay Miklós dramaturg Nagyváradon

Sono nato ad Olaszi (n.r. olasz in ungherese significa italiano). Il quartiere centrale di Nagyvárad si chiamava cosí. Questo nome sin dall'inizio mi sembrava promettente. Sentivo che significasse qualcosa. Qualcosa del passato? Qualcosa dal futuro?

Ad Olaszi tutto era olasz. Olaszi si chiamava la scuola elementare dove sarei andato a studiare, olaszi era la parrocchia, olaszi era la farmacia. Ma Olaszi perché si chiama Olaszi nessuno lo sa. Cercavo gli italiani. Eppure qui ci dovrebbero essere. D'altronde la sponda opposta del Körös si chiama Várad-Velence (n.r. Velence é anche Venezia in ungherese).

Per quanto avessi voluto, ad Olaszi non ho trovato italiani. Volevo immaginare italiano Laci Sártori (dalle nostre parti non ci sono paesi che si chiamano Sártor, mentre invece in Italia ci sono i sarti), ma non si lasciava persuadere, non ne voleva proprio sapere del fatto che nelle sue vene scorresse sangue italiano. Era impiegato di banca, con un'infinita calma ed amico degli animali, a casa allevava conigli di una bellezza rara, avevano anche tutta la collana Brehm dell'enciclopedia del mondo animale – affiancata tra l'altro dall'ampiamente illustrato manuale di storia dell'arte di Baráth – Éber – Takács –. A quei tempi, all'età di dieci anni, ancora non sapevo che cosa avrei dovuto scegliere: se scegliere le scienze naturali o lettere. Infatti nelle giornate estive stavo steso a tempo pieno sul pavimento della sempre fresca stanza di musica nella bella villa di Laci Sártori, circondato da libri rilegati in pelle e dalle nude bellezze degli artisti veneziani. (Come é ricca di segreti la nudità femminile nell'immagine „Amore celeste ed amore terreno” o nella „Tempesta” di Giorgione. E come può essere ricco di segreti un penseroso

Olasziban születtem. Nagyvárad belvárosi negyedét hívták így. Ez a név kezdetől fogva sokat ígérően csengett a fülemben. Éreztem, hogy jelent valamit. Valamit a múltból? Valamit a jövőből?

Olasziban minden olasz volt. Olasz volt az elemi iskola, ahová jární fogok, olasz volt a plébániatemplom és a mizeriek patikája. De hogy Olaszi miért Olaszi, ezt nem tudta megmondani senki. Kerestem az olaszokat. Pedig itt kellene lenniök. Hisz a Körös túlsó partját meg Várad-Velencének hívják.

Olasziban nem találtam olaszokat, bárhogy is szerettem volna. Sártori Laci bácsit néztem ki Itália fiának (Sártor nevű falu nincs mifelénk, viszont Olaszországban így hívják a szabókat), de ő sem állt kötélnek, tudni sem akart róla, hogy olasz vér csörgedezne benne. Banktisztviselő volt, végtelenül szelíd és állatbarát, otthon ritka szép nyulakat tenyésztett, és megvolt nekik a húszegynéhány kötetes nagy Brehm – mellette ráadásul a Baráth-Éber-Takács gazdagon illusztrált Művészettörténete. Akkoriban, tízévesen még nem tudtam, hogy döntennem kell: a természettudományt válasszam-e vagy a humán órákat. Így hát Sártori Laci bácsiék szép villájában, ahol a szőlősdombok közé visz a Petőfi utca, nyári napokon óraszám hasaltam a padlón, a mindig hűvös zeneteremben, vastagbőrűektől és a velencei festők pucér szépségeitől körülvéve. (Mily titokkal teljes az asszonyi meztelenség az Égi és földi szerelem képén vagy Giorgione Viharjában. És mily titokteljes tud lenni egy méla orrszarvú...) Csak a fotelnék támasztott cselló volt még a teremben, meghagyták, hogy tilos hozzányúlnom, régi olasz mester műve... (Sártori Laci bácsi apósa ugyanis Szmazsenka Ernő bácsi volt, valamikor a Magyar Államvasutak főmérnöke, aki csak azért maradt a rezsimváltozás után Nagyváradon, mert a vonóskvartettben, ahol gordonkázott, nem volt, aki pótolhatta volna.)

Olaszország közben kezdett közelebb jönni... Anyám legkisebb húga,

rinoceronte...) Nella stanza era rimasto solo un violoncello appoggiato al divano, l'avevano lasciato lí, ma mi era proibito toccarlo, poiché era un'antica opera di un artista italiano... (il suocero di Laci Sártori era Ernő Szmazenka, ex-ingegnere capo delle Ferrovie di stato ungheresi, che dopo il cambio di regime era rimasto a Nagyvárád, perché al quartetto d'archi dove suonava non c'era chi lo sostituisse.

Intanto l'Italia cominciava ad avvicinarsi... La sorella più piccola di mia madre, Lilla (lei abitava a Gyula) decise di incamminarsi verso una località del nord-Italia, il Carso, per cercare la tomba del caro fratello maggiore. Laci Endrődy il 27 giugno del 1917, il giorno del proprio onomastico, è stato spezzato in due nel rifugio durante il sonno da una bomba italiana; di fianco a lui si era aperto quasi come una rosa il portasigarette ricevuto in regalo per l'onomastico dai suoi colleghi ufficiali, con sopra incise tutte le loro firme. Mia zia (che per tutta la sua vita sentivo che aveva qualcosa proprio della sublime e vergine Antigone), era partita per il Friuli alla ricerca dei commilitoni superstiti, scegliendo come destinazione una cima delle Alpi, il Monte San Sebastiano. Prima però a Vienna era riuscita a procurarsi da ufficiali dello stato maggiore a riposo le cartine dei campi di battaglia italiani, dei laghi circostanti, e della valle dell'Isonzo...

Questa raccolta di cartine militari è stata la sfortuna della povera Lilla, perché dopo il viaggio italiano, quando da Gyula voleva venire a Nagyvárád, per mostrare la tomba di Laci sulla piantina, al confine rumeno venne scambiata per una spia (cosa non difficile per quei tempi), e la arrestarono. L'ufficiale di dogana – un gigante di due metri d'altezza- cominciò a farle proposte mentre stava in carcere, tanto che alla fine se ne innamorò veramente; in seguito, tornando a Gyula e anche al viaggio di ritorno, abbiamo trovato migliore l'idea di evitare quella postazione doganale onde evitare il gigante con pene d'amore.

Questo era nell'anno in cui il mondo tutto stava festeggiando il 700-imo anniversario della nascita di S. Francesco d'Assisi. Le Poste italiane emisero una serie di francobolli per commemo-

Lilla (ö Gyulán lakott) felkerekedett, hogy elmegy az észak-olasz Karsztokba, s megkeresi kedves bátyjának a sírját. Endrődy Lacikát 1917. június 27-én, László-napon álmában tépte ketté a fedezékben egy olasz bomba; mellette nagy ezüstrózsává zsugorodott az a cigarettatárca, melyet neve napjára kapott tisztársaitól, valamennyiük belégravírozott aláírásával. Nagynéném (egész életében éreztem benne valami fennkölt és szűzi Antigónét), a túlélő bajtársak iránymutatása nyomán, nekivágott a friuli Karsztoknak, megcélozva azok egyik csúcsát, a Monte San Sebastiónót. Előtte persze Bécsben nyugalmazott vezérkari tisztéktől sikerült beszereznie az olasz hadszíntér katonai térképeit, a doberdói tavakét, az Isonzó völgyét...

Ez a katonai térképgyűjtemény lett szegény Lilla veszte, mert olasz útja után, amikor Gyuláról át akart jönni Váradra, megmutatni Lacika sírhelyét a térképeken, a kötegyán-szalontai határon a románok kémnőnek nézték (könnyen állt ez akkoriban), s letartóztatták. A vámtiszt – egy kétméteres óriás – a fogdában szerelmi ajánlatokkal kezdte ostromolni, és, mit tesz isten, valóban beleszerethetett; utána Gyulára mentükben vagy onnan jövet jobbnak láttuk elkerülni ezt a határátkelőhelyet, hogy ne találkozzunk a boldogtalan óriással.

Ez abban az évben volt, amikor az egész világ ünnepelte Szent Ferenc születésének hétszázadik évfordulóját. És az olasz posta bélyegszorozatot adott ki ebből az alkalomból. Lilla néni útjának minden állomásáról küldött levelezőlapokat, szebbnél szebb ritka bélyegekkel. A Schlauch téren folyt a bélyegbörze. Én Giotto-freskókat tudtam vinni és az olasz gótika remekeit – a többi gyerek bámulatára. Meg is kaptam értük a tátt szájú alligátort Borneóból.

Lilla néném kedvet kapott Olaszországhoz, következő nyáron már Rómából küldte Michelangelo ifjúkori Pietáját képeslapon.

Hubay Miklós

The Nagyvárád district in which Miklós Hubay spent his childhood is called Olasz, a name suggesting the possibility of hidden Italian roots. And in fact—thanks to family circumstances—Hubay himself discovered that a reproduction of Michelangelo's Pietà relates this small district to Italy.

rare l'evento. Zia Lilla mandava cartoline da tutte le tappe dei suoi viaggi con francobolli sempre piú belli. In piazza Schlauch c'era il mercato filatelico. Io riuscii a portare francobolli raffiguranti gli affreschi di Giotto e le opere dei maestri gotici italiani, per la meraviglia di tutti i bambini. In cambio di questi ebbi in cambio il francobollo con l'alligatore del Borneo con le fauci spalancate.

Zia Lilla ci prese gusto a viaggiare in Italia, tanto che l'estate successiva spedí una cartolina da Roma raffigurante la Pietá di un giovane Michelangelo. Ma quest'opera è sta davanti la parrocchia di Olasz! Sconvolto ho scoperto che anche se è una copia, io vivo con una famosa statua romana.

Finalmente ho trovato a Váradolaszi la mia Italia cercata da tempo. Michelangelo.

Miklós Hubay